

2021-001

Archeologienota Zelzate Verbroederingslaan

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

14-1-2021

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Zelzate Verbroederingslaan (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen meer dan 3000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, ca. 34 242m² groot, heeft een min of meer rechthoekige vorm en grenst in het westen aan de Verbroederingslaan, in het zuiden aan de Cesenaticolaan, in het oosten aan de Burg. C. Leynlaan en in het noorden aan enkele gemeentelijke gebouwen (bibliotheek, kinderopvang, brandweer) langsheen de Burg. J. Chalmetlaan. Op het plangebied zijn 3 voetbalpleinen en bijhorende infrastructuur aanwezig (kantine, kleedkamers), alsook de clublokalen van een duik- en petanqueclub (in het zuidoosten) en enkele garageboxen met errond een groenzone in de zuidwestelijke hoek. Rond de gebouwen is enige verharding aanwezig, deze gebouwen zijn niet onderkelderd. Langsheen de oostelijke en westelijke terreingrens en in het zuidelijke deel van het plangebied zijn bomenrijen aanwezig. Afgaande op een plan van 1950 was er in de zuidelijke zone vroeger een (kunstmatige) waterloop/greppel aanwezig, maar het is niet duidelijk of die bij de ontwikkeling van de sportterreinen is gedicht of ingebuisd.

Het plangebied was lange tijd gelegen in landelijk gebied, buiten de kern van Zelzate. Op de Ferrariskaart (ca. 1777) is te zien dat het terrein in gebruik is als landbouwgrond, en te situeren in de landelijke omgeving ten zuidoosten van de bewoningskern langsheen de Sassevaart en ten zuiden van de bewoning rond de toenmalige kerk. Er is geen bebouwing aanwezig op het terrein of in de directe omgeving. Net ten zuidwesten van het plangebied wordt een landweg afgebeeld op de Ferrariskaart; vergelijking met de 19de-eeuwse kaarten laat toe te besluiten dat deze weg eigenlijk doorheen het zuidelijke deel van het plangebied loopt en overeenkomt met het huidige perceel 366V. Op de Atlas der Buurtwegen uit 1840 wordt deze weg aangeduid als *Chemin nr. 21*, en op de iets latere Poppkaart als *Assenede Gaeten*. Het is een lokale landweg met een hoekig verloop die verder oostwaarts doodloopt; er is geen bewoning aanwezig langsheen de weg, het is louter een weg die leidt naar de diverse landbouwgronden in de omgeving. Op de topografische kaarten van 2de helft 19de en eerste helft 20ste eeuw is de industrialisering en ontwikkeling van de huidige kern van Zelzate goed te volgen. Het plangebied blijft al die tijd onbebouwd, ook de landweg is nog zichtbaar op de kaart van 1938. Na midden 20ste eeuw verandert de situatie helemaal. De omgeving van het plangebied wordt verkaveld, het wegnnet komt tot stand, net ten noordoosten van het terrein wordt een slachthuis gebouwd (waar nu de brandweer is gevestigd). Op de topografische kaart van 1968 zijn de garageboxen in de zuidwestelijke hoek reeds herkenbaar; hoewel er geen voetbalveld wordt aangeduid op deze kaart, was er vanaf ca. 1965 wel al een voetbalplein aanwezig. Op de luchtfoto van 1971 is dit voetbalplein te zien tamelijk centraal in het noordelijke deel van het plangebied, met ten oosten een minigolfterrein en een speelplein. De braakliggende grond ten westen van het voetbalplein was in gebruik als stockagezone van de gemeente. Vanaf de luchtfoto van 1979-1990 is de huidige situatie herkenbaar. Onder het meest westelijke voetbalterrein werd drainage aangelegd, maar deze zal slechts voor een beperkte bodemverstoring

gezorgd. Grootschalige bodemverstoringen lijken er niet te zijn geweest binnen de grenzen van het plangebied.

Het plangebied is gelegen op de noordflank van een oostwest georiënteerde rug, de dekzandrug van Maldegem naar Stekene. In het noorden van de gemeente en verder in Nederland bevinden zich polders en enkele kreken, die getuigen van een verleden waarbij diverse zijarmen van de Westerschelde insneden tot net ten noorden van Zelzate. Door inpoldering in de middeleeuwen en de nieuwe tijden verlandden deze getijdengeulen geleidelijk aan tot kreken. Het plangebied bevindt zich dus op een overgangszone van lageregelegen poldergronden in het noorden, naar hogere en drogere gronden in het zuiden. Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen in de omgeving van het terrein. Het noordwestelijke deel van het plangebied is duidelijk lager gelegen dan het zuidoostelijke deel, maar in absolute cijfers is er slechts een verschil van 0,5m: +6,50m TAW in het noordwesten tegenover +7,00m in het zuidoosten. Hoewel een deel van de hoogteverschillen het gevolg is van antropogene invloed door de huidige inrichting van het terrein, sluit een algemene lichte stijging van het maaiveld van noord naar zuid aan bij de hetgeen merkbaar is in de ruimere omgeving. De bodemopbouw van het plangebied is niet exact gekend. In de ruime omgeving komen (matig) droge tot (matig) natte zandbodems met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont, met duidelijke ijzer en/of humus B horizont, zonder profiel of met onbepaald profiel voor.

Zelzate is op archeologisch vlak zo goed als ongekend. De laatste jaren zijn er enkele proefsleuvenonderzoeken uitgevoerd in de gemeente, op plekken die landschappelijk te vergelijken zijn met het plangebied. Deze leverden behalve summiere aanwijzingen voor landbouwactiviteiten uit ten vroegste de late middeleeuwen echter geen noemenswaardige archeologische sporen op, ook bodems met potentieel voor de aanwezigheid van in situ bewaarde steentijd artefactensites werden daarbij nog niet aangetroffen. Archeologische sporen die de te linken zijn aan menselijke aanwezigheid in de metaaltijden, de Romeinse periode of de vroege/volle middeleeuwen werden voornamelijk niet aangetroffen in de regio.

Er kan aan het plangebied een gemiddelde archeologische verwachting worden toegekend. Deze verwachting betreft dan voornamelijk sites met grondsporen vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijden. Hoewel gelegen aan de noordelijke rand van een dekzandrug, zijn er geen aanwijzingen dat het terrein een verhoogd potentieel heeft voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. Er zijn geen natuurlijke waterlopen nabij het plangebied, het terrein is niet op een uitgesproken helling gelegen, en de proefsleuvenonderzoeken uitgevoerd nabij het plangebied op terreinen met gelijkaardige landschappelijke kenmerken hebben geen bodems met potentieel voor dergelijke sites aangetoond. Een eventueel aanwezige podzolbodem bleek op die terreinen steeds verstoord/verploegd te zijn. Dergelijke oppervlakkige verstoring en verploeging kan ook ter hoogte van het plangebied verondersteld worden, waardoor de kans op het aantreffen van een onverstoorde steentijd artefactensite als heel laag moet worden ingeschat. Daarnaast zijn steentijdsites vermoedelijk meer zuidwaarts, hoger op de dekzandrug, te verwachten, en niet op de lagere gronden langs de noordflank ervan.

De inrichting van het plangebied wordt volledig gewijzigd en er wordt een grote woonverkaveling ontwikkeld. De bomen op het terrein worden gerooid, de gebouwen gesloopt, de nutsleidingen verwijderd en de sportterreinen gesupprimeerd. Vervolgens wordt het terrein verkaveld in tientallen bouwloten, zowel voor individuele woningen als voor appartementen. Doorheen de verkaveling

worden een nieuwe wegenis en wandelpaden aangelegd die op meerdere plaatsen zullen aansluiten op de omliggende straten. Langs de wegenis worden meerdere parkeervakken voorzien en verspreid over het terrein worden groenzones en wadi's ingeplant. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het volledige terrein: het slopen van de huidige bebouwing en verhardingen, het rooien van de bestaande vegetatie, het bouwrijp maken van het terrein, de bodemingrepen voor de aanleg van de wegen, de wadi's, de nutsleidingen en -voorzieningen, het optrekken van woningen, de aanleg van tuinen, omgevingsaanleg enz. Ook het werfverkeer zal invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een gemiddelde archeologische verwachting voor sites met grondsporen, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog bijna niks is gekend. Er dient dus verder vooronderzoek te gebeuren, in uitgesteld traject, na het slopen van de huidige bebouwing en het rooien van de bomen.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek, de modaliteiten hiervan worden hieronder behandeld.

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Zijn er restanten van de voormalige landweg in het zuidelijke deel van het terrein te vinden?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat voorafgaand het uitvoeren van het verder vooronderzoek de gebouwen zijn gesloopt en de bomen zijn gerooid. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat bijvoorbeeld de funderingen blijven zitten in de grond, en dat het wortelgestel niet wordt verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De ondergrondse structuren kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen deze deelzone, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en worden noordnoordoost-zuidzuidwest georiënteerd, mee met de lengterichting van het terrein. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10%, oftewel ca. 3424m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 856m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 4280m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.